

Mahallesiyle Aynı Kaderi Paylaşan Bir Cami: Altıpoğaç Camii (Altıpoğaç Ahmed Paşa Mescidi)

Ahmet Hamdi BÜLBÜL*

Özet

Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul mahallelerinin üçte ikisi Fatih döneminden kalmaktaydı. 1922 yılında İstanbul'da var olan 280 mahalleden 183 tanesi Fatih devrinde kurulan mahallelerdi. Bu mahallelerin çekirdeğini oluşturan cami-mescitlerden 90 tanesi yangın, deprem gibi afetler ve imar faaliyetleri sebebiyle günümüze gelememiştir. Bu camilerden olan Fatih Altıpoğaç Camii 1918 yılında çıkan bir yangın sonucu, aynı adı taşıyan mahalle de 1934 yılında Sinan Ağa Mahallesi'ne dahil edilerek ortadan kalkmıştır. Bu makalede Altıpoğaç Camii arşiv bilgileri ışığında tanıtılarak mahalle ve camiye kaybettiği itibarı iade etmek için yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Altıpoğaç Camii, Ahmed Paşa Mescidi, Fatih Dönemi Mescitleri.

A Mosque Which Shares The Same Destiny of its Neighborhood: Altıpoğaç Camii (Altıpoğaç Ahmed Paşa Mescidi)

Abstract

In the early years of the Turkish Republican Period, 2 out of 3 Istanbul districts were from the period time of Sultan Mehmet the Conquerer. 183 of 280 districts which existed in Istanbul in 1922, were founded by the same Sultan. 90 of the mosques and mescits which constituted the core of those districts could not reach to our days because of fires, earthquakes and mass building activities in the city. One of these mosques namely Fatih Altıpoğaç, completely destroyed in 1918 by a fire. The districts with the same name disappeared from the use as it joined another neighboring district called Sinan Ağa in 1934. This paper introduces Altıpoğaç mosque with help of Archive records in order to give its historical value back to the Mosque and its districts.

Key Words: Altıpoğaç Mosque, Ahmed Paşa Mescit, Fatih Period Mescits.

Fetih Sonrası İstanbul'unda Mahalle ve Mescitler

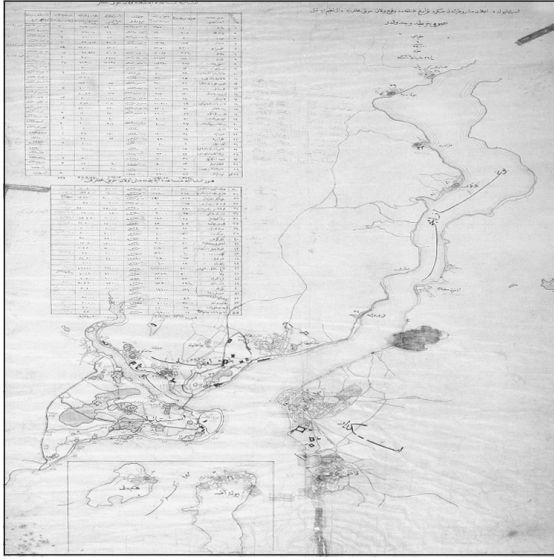
1454 yılında Fatih İstanbul'u resmen idare merkezi yaptıktan sonra, nüfusu arttırmak için getirilen Anadolu ve Rumeli şehirlerinin halkı, ekseriyetle eski oturdukları mıntıkaların isimlerini verdikleri mahallelere yerleştirildiler. Bu suretle vücut bulan Türk mahallelerinin ihtiyacı olan dini ve içtimai müesseseler ya devlet veya zengin halk tarafından tesis ve inşa olundu.¹

İstanbul'da Müslüman mahallelerinden her biri çoğunlukla etrafında kuruldukları cami veya mescitlerin ismiyle adlandırılmışlardır. Fetihden sonra en aşağı bir asır müddetle muazzam bir şantiye halinde imar ve inşa edilerek yeni bir hayata kavuşmuş olan İstanbul, nüfus ve mamluğu arttıkça Haliç kıyılarından hemen tepelere doğru yayılarak yepyeni bir fizyonomi² ve

* Sanat Tarihiçi (M.A.), İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü

¹ Ali Saim Ülgen, *Fatih Devrinde İstanbul 1453-1481*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Yayını, Ankara 1939, s.18.

² Ömer Lütü Barkan-Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953(1546)*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü yayınları, Baha Matbaası, İstanbul 1970, s. X-XI.

Res. 1: 1920 yılına ait genel yangın haritasında İstanbul (Atatürk Kitaplığı N.5844).

Res. 2: Resim 1 den detay.

“kubbe ve minareler şehri” ismini almasına, görenler üzerinde sihirli bir etki bırakmasına saik olan zirveler mimarisinin temelleri bu devirde atılmış bulunuyordu. Gerçekten de 1922 senesinde İstanbul’da surlar içinde mevcut 280 mahalleden 183 tanesinin yani üçte ikisinin çekirdeği Fatih devrinde kurulmuş bir kelime ile biçimlenmesinin esasları o kısa devrede tamamen yerleşmiş oluyordu.³

İstanbul’da fetih sonrasında ilk örnekleri, bugünkü Eminönü-Unkapanı bölgesinde başlayan mescit yapılaşması, ilk on yıllık süreçte Bizans döneminde de özellikle ticaretin yoğun olduğu bölgeler ile ticari faaliyetin yapıldığı ana caddeler boyunca ve ülkenin diğer bölgelerinden getirilen nüfusun yoğunlaştığı bölgelerde gerçekleşmiş ve bunların çevresinde zaman içinde meydana getirilen⁴ mahalleler, asırlar boyunca, yer adlarının da şahitlik ettiği gibi, belki de başlangıçtaki etnik, tarihsel ve dini homojenliklerinin sayesinde bir anlamda özelliklerini korumuşlardır.⁵

II. Beyazıt dönemi bani kimliği ile Fatih dönemi bani kimliği profilinin farklı olduğu görülür. 1453 sonrasında, fethi katılan askerler ve esnaf mescitlerin pek çoğunu inşa ettiren II. Beyazıt döneminde bürokratların ve dinsel nitelikli banilerin sayısında bir artış⁶ olduğu görülür. İstanbul’da her ne kadar anıtsal mimari gelişme gösterse de mahalle ölçeğinde kalan mescitler, takip eden yüzyıllarda da inşa edilmiştir.

16. yüzyılda 51⁷, 17. yüzyılda ise 74⁸ mescit inşa edilen İstanbul’da, 18 ve 19. yüzyıllarda da yeni mescitler inşa edilmiş ancak daha çok eski mescitlerin tamir ve onarımları ağırlık kazandığı görülmüştür. Zira bu dönemlerde meydana gelen yangın, deprem gibi afetler (Resim1,2,3) tamir ve tadilata ağırlık verilmesini sağlamıştır.⁹

³ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskam ve Nüfusu*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Doğu Matbaası, Ankara 1958, s. 84.

⁴ Selçuk Seçkin, *Fatih Dönemi İstanbul Mescitleri*, M.S.G.S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk İslam Sanatları Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002, s. 199.

⁵ Mourice M.Cerasi, *Osmanlı Kenti*, Çeviren Aslı Ataöv, Yapı Kredi Yayınları, 1. baskı, İstanbul 1999, s. 71.

⁶ Seçkin, *a.g.e.*, s.199.

⁷ Necla Arslan, *Mimar Sinan Üzerine Araştırmalar, İstanbul Mescitleri*, M.S.G.S.Ü. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987, s.119.

⁸ Şükrü Sönmez, *17.Yüzyıl İstanbul Mescitleri*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, s. 198.

⁹ 22 Mayıs 1766 İstanbul Depremi ve sonrasında gerçekleştirilen onarımlar için bkz. Deniz Mazlum, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında 22 Mayıs 1766 İstanbul Depremi Ardından Gerçekleştirilen Yapı Onarımları*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001, yangınlar için bkz. Mustafa Cezar, “Osmanlı Devrinde İstanbul’da Yangınlar ve Tabii Afetler”, *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, Berksoy Matbaası, İstanbul 1963, s. 327-414, Tank Özavcı, *İstanbul Yangınları:1923-1965*, Sigorta ve Reasürans Şirketler Yayınları, İstanbul 1965.

Res. 3: 1920 yılına ait genel yangın haritasında İstanbul (Atatürk Kitaplığı N.5844).

yer alıyor. Altı Poğça Camii'nden günümüze, son kazılarla ortaya çıkartılmış temel kalıntıları (Resim4), parselin güney doğu köşesinde bulunan ve 1942'de düzenlenen hazire (Resim 5), ile su kuyusu (Resim 6) gelebilmiştir.

Res. 4: Son kazılarla ortaya çıkarılan cami temel kalıntıları ve minare kaide ve mili.

Söz konusu afetler, Fatih döneminden 90 mescidin günümüze gelememesine neden olmuştur. Bu mescitlerin çoğu, yangın deprem vb. gibi afetlerden yıkıl- sa da yol ve imar çalışmaları nedeniyle yıktırılan mescitlerin sayısı hiç de az değildir.¹⁰ Günümüze gelemeyen 90 mes- citten 12 mescidin mahalleri günümüzde de bu mescitlerin adıyla anılmaktadır.¹¹

Altıpoğça Camii

Aynı adla anılan fakat günümüze ge- lemeyen ve mahallesinin kaderiyle aynı sonu paylaşan Altıpoğça Camii, Fatih il- çesi, bugün Müftü Ali Mahallesi'ne bağlı, Kadı Çeşmesi Sokağı üzerinde, Şair Nabi Sokağı ile Kangal Sokağı'nın sınırlandığı alanda, 457 pafta, 2476 ada, 9 parselde

¹⁰ Eski eser kayıpları için bkz. Behçet Ünsal, "İstanbul'un İmar ve Eski Eser Kaybı", *Türk Sanatı Araştırma ve İncelemeleri II*, İstanbul 1969, s. 6-61; Semavi Eyice, "İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 27, İstanbul, Mart 1973, s. 167-178.

¹¹ Seçkin, a.g.e, s.12-15, Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886(1451-1481)*, İstanbul 1989.

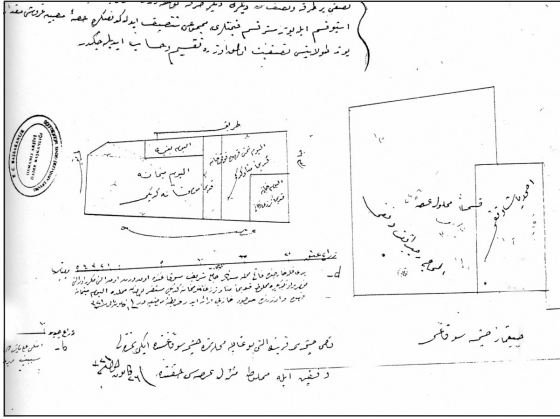

Res. 5: 1942'de yoldan taşınarak cami parseli içinde oluşturulmuş hazire.

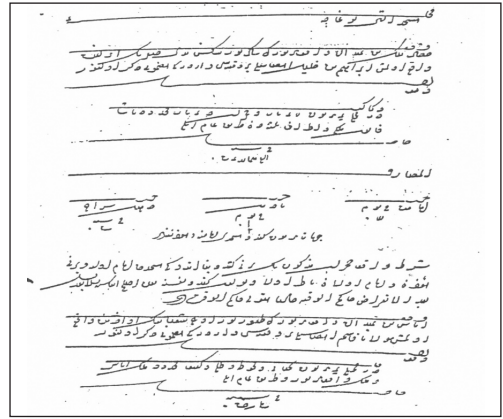

Res. 6: Altı Poğaçca camii yanında yer alan su kuyusu.

Altı Poğaçca Camii'nin banisi Ahmed Paşa'dır.¹² Vakfiyesinde (H. 887/M. 1482) bânisinin ismi Hızır Bey Bin Abdullah'tır (Resim 7). Anlaşılan birinci bâninin ismi 17. asırda unutulmuş, yerine ikinci bâninin ismi kabul görmüştür.¹³ Hızır Bey bin Abdullah'ın aynı yerde 12 dükkân ve 15 hücreden gelen 2328 akçe îraddan günde 3 akçe imama, 1,5 müezzine ve senede 60 akçe kandil yağına ayırdığı vakıf defterinin Altı Poğaçca bahsinde geçmektedir.¹⁴

Res. 7: Cami'ye gelir getirmesi için vakfedilmiş bir arsa ve krokisinin olduğu belge (B.O.A.D.B.)

Res. 8: Hızır Bey Abdullah'ın vakfı (İstanbul Evkafı "Tahrir Defteri" Tapu Tahrir Defteri n.1646)

Mescid ve mahallenin ünvanı Ahmed Paşa'nın zamanından çok önceye indiği vakıf defterinin yazıldığı H. 953 senesinden evvel idi.¹⁵ Cami'ye gelir getirmesi için de bir arsa ve krokisinin olduğu belgede "Kadıçesmesi kurbunda Altıpoğaçca Mahallesi'nde Çıkmaç Çeşme Sokağı'nda iki numara vakfiyet ile mahlut menzil ve arsası hakkında 26 Kanun-i Evvel 1221)" yazılıdır¹⁶ (Resim 8).

¹² Ayvansarayî Hüseyin Efendi, Alî Sâtî' Efendi, Süleymân Besim Efendi, *Hadikatü'l Cevami*, (Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2000, s. 70.

¹³ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskan ve Nüfusu*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Doğuş Matbaası, Ankara 1958, s. 12-13. Bu duruma bir örnek de yine Fatih ilçe sınırları içinde Çarşamba'daki Beyceğiz Mescidi veylebilir. Bu mescidin eski kimliğine ikinci bânisinin ismi eklenmiştir.

¹⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fâtih Devri 755-886 (1453-1481)*, III-IV, 2 Cilt, İstanbul 1973-1974, s. 315.

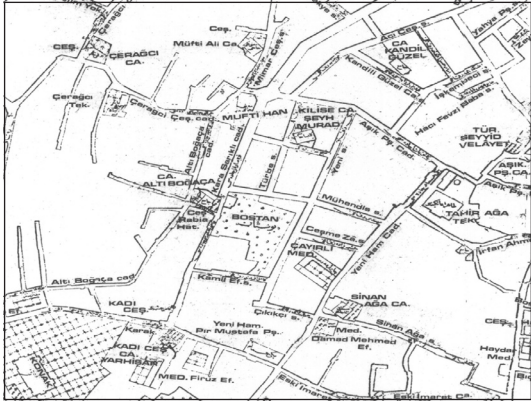
¹⁵ A.e., s.315.

¹⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Arşivi'nde D.1216'da yer almaktadır. Ekle- rin temini ve bir kısmının okunması Ahmet YÜKSEK tarafından gerçekleştirilmiştir.

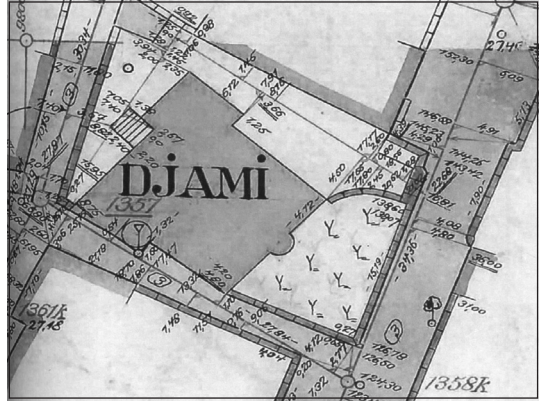

۷۱	نشاہی باشا جامعہ	۱۱۴	یاوزسان جامعہ
۷۲	بقال زادہ جامعہ	۱۱۵	حاجی احمد جامعہ
۷۳	قوسرولی مسجد	۱۱۶	حاجی پادو جامعہ
۷۴	والدہ مدرسہ جامعہ	۱۱۷	خواجہ خیرالدین
۷۵	لیلہ بی بی جامعہ	۱۱۸	خواجہ خلیل عطار
۷۶	شیخ رسی محمد اقدی جامعہ	۱۱۹	فصاح تہودخان
۷۷	القی بوغاجہ جامعہ	۱۲۰	چریچر جامعہ
۷۸	شیخ مراد جامعہ	۱۲۱	کیکی علی چلی جامعہ
۷۹	داشوق باشا جامعہ	۱۲۲	خسرو باشا جامعہ
۸۰	یحیی الدین فوجہ وی جامعہ	۱۲۳	معمارسان جامعہ
۸۱	اوسکوبل جامعہ	۱۲۴	ارپامینی جامعہ
۸۲	حراجی باشی جامعہ	۱۲۵	بایزید اٹا جامعہ
۸۳	احمد بخاری تہہ بی	۱۲۶	کورچی باشی جامعہ

Res. 9: Mühendishane-i Berr-i Humayun Talebesi tarafından hazırlanan ve İstanbul surunun dahilindeki camiler ve mescitlerin gösterildiği haritada (1847)77 numarada Altıpoğça Camii gösterilmiştir.

Res. 10: 1875 tarihli haritada Altıpoğça Camii.

Res. 11: Alman Mavileri Haritasında caminin vaziyet planı 1912 (Pafta:K.9-5)

Res. 12: Altıpoğça Camii'nin yangın öncesi hava fotoğrafı (1918).

Res. 13: Altıpoğça Camii'nin eldeki tek fotoğrafı. Sağdaki kubbeli cami ise Yarhisar Camiidir. (Sebah ve Joiller, yaklaşık 1870)

12 Haziran 1918 yangınında büyük hasar gören caminin minaresi 1940-1942 yılları arasında, minare kaidesine kadar yıktırılmıştır. Koçu caminin mezarlığının harap halde olduğunu ve arsanın bir köşesine kulübenin inşa edildiğini belirterek; Ahmed Paşa'nın kabrinin yola geldiğini, oradan kaldırılarak cami mezarlığının ortasına nakledildiğini ifade ederek, baş ve ayak taşlarının kırıldığını, sandukasının da harap hale geldiğini söyler.¹⁷ Koçu'nun bir çeşme üzerinden sökülmiş gibi gördüğü mermer üzerindeki "Sahibül hayrat velhasenat Altıpoğaç"¹⁸ yazısının da muhtemelen aynı ada üzerinde yer alan ve eski haritalarda da gösterilen¹⁹ Rabia Hatun Çeşmesi'ne ait olabileceği ağırlık kazanmaktadır. Ancak sözlü kaynaklardan bu çeşmenin buraya daha sonra getirildiğini öğreniyoruz.

İstanbul Mezarlıklar Müdürlüğü ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri Umum Müdürlüğü, Eski Eserleri Koruma Encümeni Başkanlığı arasındaki yazışmada; Fatih büyük yangınından (harik-i kebir) etkilenen Altı Poğaç mezarlığının yola rast geldiği belirtilerek, nakli gerekli görülen mezar taşlarının, Müzece tetkiki istenmiştir. Müze elemanlarınca yerinde yapılan incelemede söz konusu yerde, otuzdan fazla mezar taşının olduğu, bunların eskisinin de H.1186 tarihli bani Ahmed Paşa'ya ait olduğu belirtilerek, tarih taşıyan bu taşların bir yerde muhafazası istenmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Umum Müdürlüğü, Eski Eserleri Koruma Encümeni Başkanlığı ise 17.04.1941 gün ve 426 sayılı yazısında; Altıpoğaç mezarlığındaki otuz kadar mezar taşından hiç birinde sanat değeri görmediğini belirterek buranın yola nakli sırasında taşların munasip yerlere kaldırılmasında bir sakınca görmemiştir

Nitekim 1948 yılına tarihlendirilen fotoğrafta²⁰ (Resim 14), minarenin kaidesi görülmektedir. Fotoğraftan minarenin kaide kısmının kesme taş örgü olduğu, üst kısımların ise almaşık duvar tekniğinde devam ettiği anlaşılmaktadır ki bu da Fatih ve Beyazıt dönemlerinin

Res. 14: Caminin hazire ve minaresini gösteren 1948 çekim tarihli bir fotoğraf. (Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivi)

Res. 15: Resim 14'ten detay

¹⁷ Reşat Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, C.2, Nurgök Matbaası, İstanbul 1959, s.731.

¹⁸ A.e., s.731.

¹⁹ Ekrem Hakkı Ayverdi, *19. Asırda İstanbul Haritası*, Şehir Matbaası, İstanbul 1958, Yeni baskı: İstanbul 1978.C-5 pafta, Ölçek 1:20000.

²⁰ İstanbul Arkeoloji Müzeleri Umum Müdürlüğü, Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi Dosya No:364

Res. 16: Altpoğaç camii alanının kazı öncesi görünüşü (2005)

Res. 17: 2007 Kazı sonrasında ortaya çıkarılan temel kalıntıları (2007)

minare düzenlenmelerinde sıkça karşımıza çıkan bir durumdur. Bu mescitlere örnek olarak da Akseki Mescidi(1453), Sekban Başu Yakup Ağa (1462), Sofular Mescidi (1464), Kabakulak Mescidi (1505) verilebilir.²¹

Altpoğaç Camii Mühendishane-i Berrî-i Humayun talebesi tarafından hazırlanan ve H. 1254 /M. 1847 tarihli İstanbul sur dahilindeki cami ve mescitleri gösteren haritada ve cetvelde 77 numara ile gösterilmiştir²² (Resim 9).

Ayverdi tarafından yayımlanan 1875 tarihli haritalarda (Resim 10)²³, Alman Mavileri²⁴ (Resim 11) diye anılan haritalarda, yine 1918 yılında yangın öncesini gösteren hava fotoğrafında²⁵ (Resim 12), Sebah Joaillier'in objektifinden arka planda Süleymaniye ve Zeyrek Camileri, ön planda da Yarhisar Camii'nin kadrlandığı yaklaşık 1870'lere tarihlenen fotoğrafın (Resim 13) sol tarafında tek şerefeli, camiye göre oldukça uzun, silindirik formdaki minaresinin, sivri kurşun külahıyla ayakta olduğu görölmektedir. 1948 yılına tarihlenen fotoğrafta (Resim 14) da almasıık duvarlı olduğu görölen minare gövdesinin, 1870'lere tarihlenen fotoğraftan ise sıvalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu form minareler Fatih dönemi mescitlerinden Rumelihisarı Fatih (Resim 23) ve Yedikule sur içinde yar alan Fatih Camileri ile H. 953/M. 1546 tarihli Kadırğa Helvacıbaşı İskender Mescitleri'nde (Resim 24) kullanılmıştır. Bu üç minare de günümüze, şerefe altına kadar yıkık vaziyette gelebilmiştir.

Eldeki görsel belgelerden caminin, dışarıya yuvarlak çıkıntı yapan mihrabına, enine dikdörtgen oluşturacak şekilde planlı (Resim 11), ancak son cemaat yeri ve caminin kuzeydoğu köşesine 19. yüzyılda eklenen sıbyan mektebi ile kareye yakın form alan, tek şerefeli ve camiye oranla yüksek minareli, üstü çatı ile örtölü bir vaziyette olduğu göröür. Mihrabın, dışarıya doğru yuvarlak çıkıntı yapacak şekilde düzenlendiği plan şemalarına sonraki yüzyıllarda rastlıyoruz. Mesnevi hane Camii'nde (H. 1260/M. 1844) olduğu gibi (Resim 22).

Eldeki belgelere göre cami, mihrabı yuvarlak çıkıntılı ve mihrap eksenine dikdörtgen oluşturacak şekilde (Resim 11) planlanmış tek minareli, üstünün çatı ile örtölmüş olduğu tespit edilebilmektedir.

Altpoğaç Camii'yle aynı dönemde inşa edilen cami ve mescitlerde, kesme taş, harç ve taş, iki sıra tuğla bir sıra taş duvar örgüsü sıkça kullanılmıştır. Camiye ait 1948 tarihli fotoğraf minare kaidesine ait duvar dokusu hakkında bilgi vermektedir (Resim 15). Fotoğraftan da cami kesme taş örgüyle başlayıp almasıık duvar örgüsüyle devam ettiği göröür ki bu kullanıma Ayvansaray İvaz Efendi Camii örnek verilebilir.

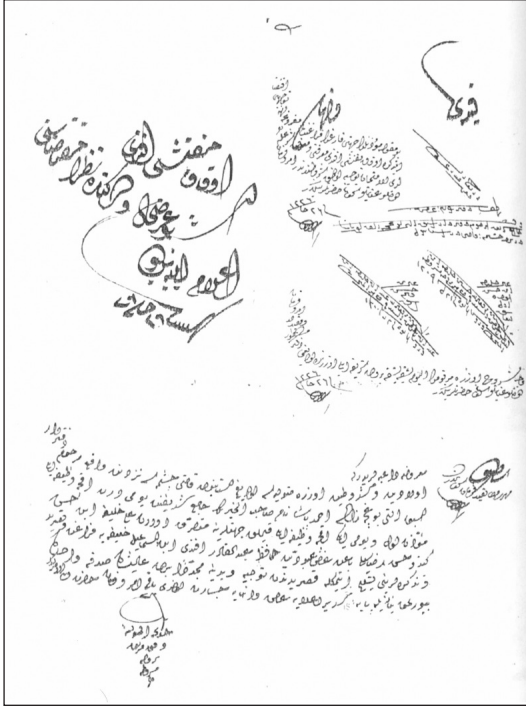
²¹ Alman Arkeoloji Enstitüsü, İst.A.M.Schnider Negatif Nr. K.30274.

²² Mühendishane-i Berrî-i Humayun Talebesi, İstanbul Surunun Dahilinde Camiler ve Mescitler Haritası, İstanbul H.1263/M.1847.

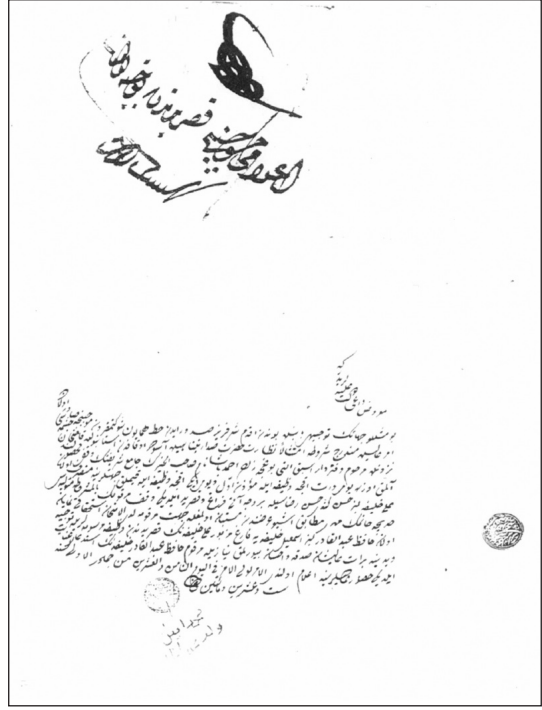
²³ Ayverdi (1958) a.g.e.,C-5 pafta.

²⁴ 1913 Deutsch Syndikatfür Staebaliche Arbeiten (Alman Mavileri, I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları) Harabe Feuille Ölçek 1/1000.

²⁵ Alman Arkeoloji Enstitüsü, İst.Alfons Maria Schneider Negatif Nr. K.3927.

Res. 18: Tapu tahrir defterinde (No:251) S.46
Cevdet Evkaf 1135, 26.Ca.Sene 1226 Tarihli Altıpoğçaazade Ahmed Paşa vakfı ile ilgili belge.

Res. 19: Tapu tahrir defterinde (No:251) s.43
Altıpoğçaazade Ahmed Paşa vakfı ile ilgili belge (28 Cemaziyelula 1226). Alt tarafında Mehmed Emin Veled-i Abdülmelik mührü var.

Res. 20: Kazı sonrası cami alanı (2008)

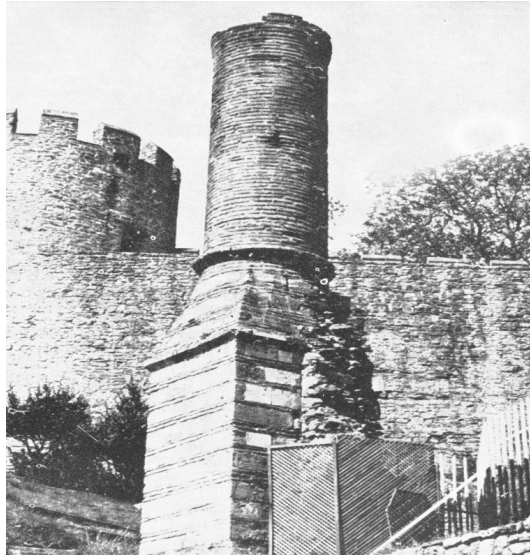
Res. 21: Kazı sonrası cami alanı (2008)

2000'li yıllarda, başını Ahmet Yüksek Bey'in çektiği hayırsever vatandaşlar tarafından, Altıpoğça Camii'nin ihyası yönünde çalışmalara başlanıldı. İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 05.09.2005 gün ve 1141 sayılı kararıyla Altıpoğça Mescidi'nin temel izinin belirlenebilmesi için araştırma kazısı yapılmasına izin vermiştir. Aynı Kurul 28.06.2006 gün ve 410 sayılı kararıyla da söz konusu araştırma kazısının Türk İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü denetiminde yapılabileceğine karar verdi. İstanbul IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 04.05.2007 gün ve 1346 sayılı kararında Altıpoğça Mescidinin rekonstrüksiyonu için ayrıntılı belgeleme doğrultusunda mevcut kazı sonucu ulaşılan verilerle birlikte hazırlanacak restitüsyon ve rekonstrüksiyon projelerini istemiş.

Caminin temellerini ortaya çıkarmak için Türk İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü elemanları denetiminde yapılan kazı çalışmalarında (Resim 16, Ocak 2007) ortaya çıkan temel duvarlarının

Res. 22: Fatih Mesneviyhane Camii mihrap çıkıntısı.

Res. 23: Rumelihisarı Fatih Camii minaresi (İ.A.M.E.A. D.No:452)

Res. 24: Kadırğa Helvacıbaşı İskender Camii.

93-107cm. arasında değiştiği, bunun da Alman Mavileri haritalarını doğruladığı görülmektedir (Resim 17).

Eski görsel belgelerden edinilen bilgilere göre, caminin güneydoğu cephesinde bir hazirenin olduğu ve hazirenin kuzey ucunda bir çeşmenin bulunduğunu anlaşıyor. Ayrıca camiye muhtemelen 19. yüzyılda eklendiği düşünülen ve son cemaat yerinin doğusunda yer alan sıbyan mektebi ve kuyusuyla Altıpoğaça Camii'nin küçük bir külliye durumuna geldiği görülüyor. Uzun yıllar mahalleye adını veren ya da mahalleden adını alan Altıpoğaça Camii, 12 Haziran 1918 yangınında harap olmuştur. Caddelerin genişletilmesiyle yolda kalan hazire kısmının bir bölümü 1941 yılında cami arsasına nakledilmiştir. Caminin yıkılmasından on altı yıl sonra, Fatih Döneminden kalma Altıpoğaça Mahallesi camiiyle aynı sonu paylaşarak Sinan Ağa Mahallesi'ne dahil edilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın da yardımlarıyla restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri hazırlanmış olup, cami ayağa kalkacak günleri beklemektedir.

Kaynakça

- Alman Arkeoloji Enstitüsü, Alfons Maria Schneider, Negatif Nr. K.30274 ve K.3927.
- Arslan, Necla, *Mimar Sinan Üzerine Araştırmalar, İstanbul Mescitleri*, M.S.G.S.Ü. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1987.
- Ayvansarâyi Hüseyin Efendi, Alî Sâti' Efendi, Süleymân Besim Efendi, *Hadikatü'l Cevami*, (Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul, 2000.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Fâtih Devri Mimarisi*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları No:11, İstanbul, 1953.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Fâtih Devri Mimari Eserleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları No:13, İstanbul, 1953.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Fâtih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Doğu Matbaası, Ankara, 1958.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, *19. Asırda İstanbul Haritası*, Şehir Matbaası, İstanbul 1958, Yeni baskı: İstanbul 1978.C-5 Ölçek 1:20000.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Fâtih Devri 755-886 (1453-1481)*, III-IV, 2 Cilt, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1973-1974.
- Barkan, Ömer Lütfi –Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953(1546)*, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü yayınları, Baha Matbaası, İstanbul, 1970.

Başgelen, Nezh, İstanbul” City of the Sultans” Archoeology and art publiscations revised edition, İstanbul 2006.

Batur, Selçuk, “Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine” *Anadolu Sanatı Araştırmaları 2*, İstanbul 1970,

Cezar, Mustafa, “Osmanlı Devrinde İstanbul’da Yangınlar ve Tabii Afetler” *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, Berksoy Matbaası, İstanbul, 1963, s.327-414.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 21.Baskı, Ankara, 2004.

Eyice, Semavi, “İstanbul’un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S.27, İstanbul, Mart 1973, s. 167-178.

Eyice, Semavi, “İstanbul’un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme”, *Türkiyat Mecmuası*, C.XIV, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1964.

Fatih Balat Harik Mahali Haritası (H.1329/M.1911), Sınıflama no: 352,961 Fat., İ.B.B.Atatürk Kitaplığı.

Fatih Harik Mahalli, Birinci Kısım (Harik Mahalinin kabl’el-harik vaziyeti) Haritası (H.1327/M.1909), Sınıflama no: 352,61 Fat., İ.B.B.Atatürk Kitaplığı.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Umum Müdürlüğü, Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi Dosya No: 364

İstanbul Haritaları Ortaçağdan Günümüze, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Yayını, İstanbul, 1990.

Kayra, Cahit, *Eski İstanbul Haritaları*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İ.B.B.)Yayınları, İstanbul, 1990.

Koçu, Reşat Ekrem, *İstanbul Ansiklopedisi*, C.2, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1959, s. 731.

M.Cerasi, Mourice, *Osmanlı Kenti*, Çeviren Aslı Ataöv, Yapı Kredi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1999.

Mazlum, Deniz, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında 22 Mayıs 1766 İstanbul Depremi Ardından Gerçekleştirilen Yapı Onarımları*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2001.

Mühendishane-i Berrî-i Humayun Talebesi, İstanbul Surunun Dahilinde Camiler ve Mescitler Haritası, İstanbul H.1263/M.1847.

Müler-Wiener; Wolfgang: *İstanbul’un Tarihsel Topografyası*, Çeviren Ülker Sayın, Y.K.Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 2007.

Öz, Tahsin, *İstanbul Camileri I*, T.T.K.Yayınları, Ankara 1962.

Özavcı, Tarık, *İstanbul Yangınları:1923-1965*, Sigorta ve Reasürans Şirketler Yayınları, İstanbul, 1965.

Özendes, Engin, Sebah &Joallier’den Foto Sabah’a Fotoğrafta Oryantalizm, Yapı Kredi Yayınları,1. Basım, İstanbul 1999.

Schneider, Alfons Maria, “XV. Yüzyılda İstanbul’un Nüfusu” *Bellekten*, C.16, S.61-62, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1952, s. 35-50

Seçkin, Selçuk, *Fatih Dönemi İstanbul Mescitleri*, M.S.G.S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk İslam Sanatları Programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Sönmezer, Şükrü, *17.Yüzyıl İstanbul Mescitleri*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Arşivi.

Ülgen, Ali Saim, *Fatih Devrinde İstanbul 1453-1481*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1939.

Ünsal, Behçet, “İstanbul’un İmar ve Eski Eser Kaybı” *Türk Sanatı Araştırma ve İncelemeleri II*, İstanbul, 1969, s. 6-61.

Üstün, Ayşe, *Osmanlı Arşivindeki İstanbul Cami ve Türbelerinin Tamirleriyle İlgili Belgeler*, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim. Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2000, s. 298-299.

1913 Deutsch Syndikatfür Staebaliche Arbeiten (Alman Mavileri, I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları) Harabe Feuille Ölçek 1/1000.